

Vrienden MAGAZINE

● ISVW VRIENDEN

JAARGANG 29
NUMMER 2
JUNI 2023

ISVW
● VRIENDEN

*"Vrijheid bestaat in
het erkennen van
grenzen."*

*(Krishnamurti, spiritueel
leraar uit India 1895-1986)*

Inhoudsopgave

Vriendenmagazine nr. 2 - juni 2023 'Wijsheid uit alle windrichtingen'

Van de Voorzitter	3
Agenda Activiteiten	4
Het zelf tussen oost en west	5 - 6
Nieuwe Denker	7
Alles van waarde Manifest	10
De overweging	13
Even voorstellen	14
Essay Syb Faes	16
Filosofische Cafés	20 - 21
Open dag ISVW	22
Japan Vrienden-dag.	24
Column	29
Waardevol of waardeloos	30
Colofon	32

SUMMERSCHOOLS 2023

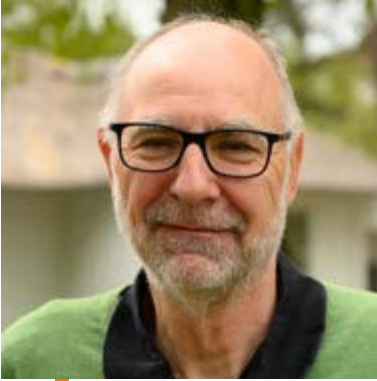
goed leven | beter denken

JULI 2023 10-14 JULI ● Blijven is nergens. Het Europa van Rilke Met Florian Jacobs. 10-14 JULI ● De kunst van het verstaan Met Corrie Haverkort. 12-16 JULI ● Filosofie en boogschieten Met Jan Flameling en Jac Rongen. 17-21 JULI ● Morele emoties Met Martha Claeys en gastdocenten.	19-23 JULI ● Afrikaanse en Latijns-Amerikaanse filosofie Met Renate Schepen en gastdocenten. 24-28 JULI ● Muziek zit tussen je oren! Met Albert van der Schoot en gastdocenten. 24-28 JULI ● Vrijheid en inspiratie Met Rogier Huffnagel. 26-30 JULI ● De Verlichting als kraamkamer Met Jabik Veenbaas.	31 JULI-4 AUGUSTUS ● Filosofie als manier van leven Met Dries Boele. AUGUSTUS 2023 2-6 AUGUSTUS ● Socratisch gesprek Met Sandra Aerts, Sam de Vlieger en Gideon Hakker. 7-11 AUGUSTUS ● Denkers over slavernij en 'ras' Met Baukje Prins en gastdocenten. 7-11 AUGUSTUS ● Filosofie van nu Met o.m. Martha Claeys, Erno Eskens, Tamar de Waal en Harriet Bergman.	9-13 AUGUSTUS ● Strijdvaardig leven Met Pablo Muruzábal Lamberti en gastdocenten. 14-18 AUGUSTUS ● De stoïcijnse week Met Dennis de Gruijter en gastdocenten. 16-20 AUGUSTUS ● Levenswijsheid volgens Machiavelli en Montaigne Met Tinneke Beekman en Alexander Roose. 16-20 AUGUSTUS ● Homo creator Met Rico Sneller en Michel Dijkstra. 21-25 AUGUSTUS ● Zarathoestra lezen Met Paul van Tongeren.	21-25 AUGUSTUS ● De aarde en al haar bewoners. Het ecologisch denken Met Jan Flameling. 23-27 AUGUSTUS ● Emancipatie! Met Frank Meester. 28 AUGUSTUS-1 SEPTEMBER ● De grote thema's van Hannah Arendt Met o.m. Hans Achterhuis en Dirk De Schutter. 30 AUGUSTUS-3 SEPTEMBER ● Leven in overvloed Met Karim Benammar, Ralf Bodelier en Mirjam Vossen.
---	--	---	---	--

@ info@isvw.nl
@isvwisbegeerte
f ISVW
in ISVW
@isvwisbegeerte
033-465 07 00

Van de voorzitter

Een mooie Vriendendag én een wisseling van de wacht

Door Fred Ahsmann

Maar liefst 140 deelnemers bezochten zondag 21 mei de Vriendendag over Japan. Een dag lang dompelden we ons onder in de cultuur en het denken van het land van de rijzende zon. De organisatie was een hele klus voor de kleine werkgroep, maar met de inzet van keukenchefs en obers, en bijna alle ruimtes van de ISVW was alles werkelijk tiptop in orde. De aankleding van de ontvangstlounge en zalen was geheel in Japanse stijl. Met, op de kasten in de vitrines en aan de muur, bijzondere Japanse kunst. De gasten werden bij de ingang ontvangen door gastheer Dick en gastvrouw Margreet die speciaal voor deze gelegenheid in kimono gehuld waren. Zelfs het weer was uitstekend. We kunnen dan ook terugkijken op een zeer geslaagde dag. In dit magazine wordt er uitgebreid verslag van gedaan. Het zou een goed idee zijn om dit concept, waarbij de combinatie van filosofie en cultuur centraal staat, komend jaar een vervolg te geven.

Naar voren kijkend, richten we onze ogen op de komende algemene ledenvergadering (ALV) van 18 juni. We gaan dan afscheid nemen van drie bestuursleden: Leo van der Meij, Carry Pannekeet en Rity van der Avoort. Zij hebben de afgelopen jaren veel werk verzet in het ontwikkelen van onze Vriendenvereniging tot een actieve vereniging op het gebied van de publieksfilosofie. Drie nieuwe kandidaten voor het bestuur gaan we voorstellen aan de leden tijdens deze vergadering. Wij hebben er vertrouwen in dat deze nieuwe mensen het estafettestokje van de vertrekkende bestuurders op een goede wijze zullen overnemen en samen met Joost en mij een mooi nieuw hoofdstuk zullen toevoegen aan de Vriendenhistorie.

Tijdens de komende ALV kijken we ook terug op 2022: een Vriendenjaar waarin veel is gebeurd: acht cafés, het eerste ISVW-fellowship, de essaywedstrijd voor jonge denkers, subsidieverstrekingen en vier Vriendenmagazines. Ook zullen we de plannen voor de toekomst presenteren, die vooral bestaan uit voortzetting en bestendiging van wat de afgelopen jaren is bereikt. Zo bouwen we voort aan de lange geschiedenis van de Vrienden van de ISVW. Komt allen op zondag 18 juni! Het belooft weer een mooie dag te worden met, na de ALV, een filosofisch café waarin Vrienden hun kennis delen met Vrienden.

Dit Vriendenmagazine bevat weer interessante leeskost voor iedereen die belangstelling heeft voor de filosofie. Dank aan de redactie en aan iedereen die zijn steentje heeft bijgedragen bij dit zomernummer.

Agenda

Vrienden Activiteiten 2023

DATA		VRIENDEN ACTIVITEITEN EN CAFÉS
● Zondag 15 januari 2023 Kidscafé voor Kinderen & kleinkinderen	15-17 uur	Café met thema 'De vrije wil'. Jurriën Hamer won de Socratesbeker met zijn boek 'Waarom schurken pech hebben en helden geluk'. Lieke Asma stond met <i>Mijn intenties en ik</i> op de shortlist. .
Zondag 19 februari 2023 Kidscafé voor Kinderen & kleinkinderen	15-17 uur	Café in het thema van de film 'Leviathan'. Regie Andrej Zvjagintsev. Ongeveer een jaar nadat Rusland Oekraïne binnenviel reflecteren we met Laura Starink op deze film.
● Zondag 19 maart 2023 Kidscafé voor Kinderen & kleinkinderen	15-17 uur	Café met thema 'Designing the digital good'. In het kader van de Spinozalens staat Martha Nussbaums 'capability-benadering' centraal. Met presentatie door de jonge winnaars van de verbonden ontwerpwedstrijd 'Designing the digital good'.
Vrijdag 31 maart 2023		Uiterste datum voor het indienen van subsidieaanvragen voor uitzonderlijke initiatieven op het gebied van de publieksfilosofie.
● Zondag 16 april 2023 Kidscafé voor Kinderen & kleinkinderen	15-17 uur	Café rond het boek Vrije staatkundige stellingen. Filosofisch café met lezing van Erno Eskens en gesprek over het recent in modern Nederlands verschenen boek van Franciscus van den Enden.
Mei 2023		Besluit subsidieaanvragen voorjaar 2023.
Zondag 21 mei 2023 Kidscafé voor Kinderen & kleinkinderen (15-17 uur)	11-17 uur	Vriendendag met thema 'Wijsheid en Pracht uit het Land van de Rijzende Zon'. Een dagprogramma van 11-17 uur met lezingen en workshops over Oosterse filosofie en cultuur, inclusief Japanse lunch en theeceremonie. I.s.m. Peter Jansen van De Vertraagde Tijd. Met Michel Dijkstra, Yvonne Schoutsen en Basil Claeys.
Zondag 18 juni 2023	12-17 uur	ALV en café met thema 'Vriendenwijsheid'. Algemene ledenvergadering met broodjeslunch. Vanaf 15 uur filosofisch café met workshops door deskundige Vrienden.
● Zondag 17 september 2023 Kidscafé voor Kinderen & kleinkinderen	15-17 uur	Café 'Socratesbeker 2023'. Peter Venmans geeft een lezing over zijn winnende boek <i>Gastvrijheid</i> .
Zondag 15 oktober 2023 Kidscafé voor Kinderen & kleinkinderen	15-17 uur	Schrijfdialoog over activistische klimaatfilosofie. Vrienden krijgen de gelegenheid om tijdens dit café een essay, gedicht, betoog of verhaal over dit thema voor te dragen. Schrijver en journalist Marc van Dijk zal zijn reactie op de inzendingen geven.
Dinsdag 31 oktober 2023		Uiterste datum voor het indienen van subsidieaanvragen voor uitzonderlijke initiatieven op het gebied van de publieksfilosofie.
Zondag 19 november 2023 Kidscafé voor Kinderen & kleinkinderen	15-17 uur	Filosofische wandeling
December 2023		Besluit subsidieaanvragen najaar 2023.

Het programma van de filosofische cafés wordt samengesteld door de cafécommissie. Deze bestaat momenteel uit: Frans van der Lem, Heike Kleinfeld, Luc Meuwese, Leo van der Meij, Fred Ahsmann en Rity van der Avoort. De commissie streeft naar variëteit en afwisseling in de onderwerpen en beoogt de relatie tussen belangstellenden in publieksfilosofie te verdiepen en te versterken. Wie graag wil meedenken over vorm en inhoud van de cafés, kan contact opnemen met een van de leden van de commissie.

Tijdens ieder café is er tegelijkertijd een Kidscafé met Brenda Raai, zodat kinderen en kleinkinderen ook mee kunnen filosoferen. Alle Vrienden ontvangen per café een uitnodiging per mail. Kijk voor de actuele informatie ook op de Vriendenwebsite: www.vrienden-isvw.nl

- Cafés met een groene stip sluiten aan bij een project dat door de Vrienden is gesubsidieerd.

Het zelf tussen oost en west

In de cursus 'Het zelf tussen oost en west' stond de vraag naar het zelf centraal: wat is het zelf eigenlijk? Bestaat er überhaupt zoiets als een zelf? En waar hebben we het dan precies over, als we het over ons 'zelf' hebben? Tijdens de cursus behandelden we zeer verschillende perspectieven op het zelf, uit zowel westerse als oosterse denktradities: van het boeddhistische idee dat het zelf een illusie is tot Paul Ricoeurs uitwerking van het narratieve zelf, en van Descartes' notie van het zelf als een 'denkend ding' tot de daoïstische nadruk op de lichamelijke dimensie van ons zijn. Ook kregen de deelnemers de opdracht om zelf een filosofische reflectie te schrijven, en wel op de vraag: 'Wie ben ik?' Dat leverde veel prachtige, zelfbewuste en stilistisch hoogstaande essays op, waaronder dit stuk van Bas Tielens.

Peter Huijzer,
docent ISVW week 'Het zelf tussen oost en west'

Wie ben ik? Ik voel de aanvechting om poëtisch te worden, maar helaas, we zijn hier niet op een schrijfcursus. Toch is de vraag naar wie ik ben voor mij uiteindelijk geen filosofische. (Oh, dat is lekker on topic, is hij niet al af, nu?)

'Wie ben ik?' is een vraag van zo'n enormiteit dat het échte antwoord daarop volgens mij niet vanuit het menselijke domein te geven is. (Nou zeg, nog een keer strafpunten. Hij is nog maar een paar zinnen onderweg en neemt nu al z'n toevlucht tot het mystieke!) Maar oké, terug naar het filosofische domein dan. Je zou namelijk ook de vraag kunnen stellen: tot wie of wat reduceren we ons als we de vraag 'Wie ben ik?' proberen te beantwoorden of zelfs maar stellen? Want natuurlijk: we stellen een talige vraag (ja, hij gooit er een tautologie in) en verlangen een talig antwoord. Dat terwijl de onmogelijkheid van een echt sluitend talig antwoord al in de vijfde eeuw voor Christus werd benoemd door de sofist Gorgias:

"[...] taal kan nooit geheel het waarneembare vertegenwoordigen, simpelweg omdat het er van verschilt, en waarnemingen worden elk begrepen door één soort organen, en taal door een andere. Dus, omdat de objecten die wij zien niet gerepresenteerd kunnen worden door een ander orgaan dan het zicht, en de verschillende zintuigen de informatie niet aan elkaar kunnen doorspelen, kan taal op dezelfde wijze geen informatie bezitten over onze waarnemingen. Daarom, als iets bestaat en het is begrijpbaar, dan is het ook onmededeelbaar."

Me dunkt. Maar als je deze oude Griek vervolgens negeert en het toch probeert, blijkt niets subjectiever, kneedbaarder, manipuleerbaarder, gediensstiger, bloemrijker, misleider dan de taal. Maar goed, om op de vraag hierboven terug te komen, 'ik' reduceer mijzelf dus tot een filosofisch object. Inderdaad, zo'n 2500 jaar na Gorgias heeft de talige filosofie het nog altijd niet opgegeven 'me' te vangen in tekst: Die Sprache ist das Haus des Seins, schijft Heidegger opgewekt.

Door Bas Tielens

In *De angst van de doelman bij de strafschop* van Peter Handke is en handelt ex-keeper Josef Bloch. Handke beschrijft in afgemeten, zakelijke zinnen 48 uur uit het leven van Bloch. In die tijd zwerft de ex-keeper door de stad, gaat hij met een vrouw naar bed en wurgt hij haar plompverloren de volgende ochtend. Daarna gaat hij zonder veel omhaal door met z'n alledaagse bezigheden. Handke serveert ons Blochs ongefilterde, naakte werkelijkheid, maar betekent dat dan ook dat we hem nu kennen? Nee, eerst moeten we hem reduceren door zijn leven te fileren met loep en scalpel en de brokstukken te scheiden in dit en dat. Netjes ontleed en van z'n totaliteit ontdaan ligt hij in hoopjes

*Ja, leuk, maar hoe communiceren wij dan vervolgens over deze spraak?
U raadt het al: in taal.*

Ben ik dan taal, taal en niets dan taal? Semioticus Roland Barthes lijkt te hulp te schieten: In *Mythologieën* schrijft hij: "Men versta dus voortaan onder taal, uiting, spraak iedere betekenende eenheid of samenhang, hetzij verbaal, hetzij visueel: een foto zal voor ons evenzeer spraak zijn als een krantenartikel; zelfs voorwerpen kunnen tot spraak worden als zij iets betekenen". Ja, leuk, maar hoe communiceren wij dan vervolgens over deze spraak? U raadt het al: in taal. Nogmaals dan: ben ik taal? (Oh, klinkt hij al wanhopig? Even luisteren.)

van goed en kwaad voor ons. Opgelucht bekijken we de stoffelijke overschotten en concluderen dat we hem kennen. En dat terwijl wij geschokt waren over de moord die hij pleegde. Tsja.

Kan 'ik' alleen ontmoet en gekend wor-

den via de codificering van de taal? Kan 'ik' mijzelf alleen meedelen via de codificering van de taal? Ben 'ik' niet iemand die van milliseconde tot milliseconde verandert en is mijn ik niet eigenlijk een uiterlijke kwestie? Ik draag dezelfde kleren als gisteren, ik heb mijn haar hetzelfde (hoewel, is dat ook niet een onmogelijkheid?). Maar toch, mijn verhaal is vandaag net wat anders, mijn stem klinkt wat anders en ook mijn oogopslag is niet precies dezelfde als gisteren.

Misschien is de conclusie dat ik alleen besta in u en door u, mijn beste lezer. U geeft mijn ik van minuut tot minuut vorm. Met loep en scalpel ontleedt u mij tot net-te hoopjes die u 'hem' noemt. Maar wees gerust en geen zorgen, zouden wij elkaar ontmoeten, dan deed ik precies hetzelfde met u.

Als dit snijden het tragische proces is dat wij 'zijn' noemen, mijn waarde lezer, waar geeft u dan de voorkeur aan? Aan de meer en minder liefdevolle operatietafel van de familie, de snijtafel van het onderwijs, het hakblok van het assessment, het slachthuis van de sociale media, de gehaktmolen van de ouderenzorg et cetera,

et cetera? Vergeeft u mij mijn onbarmhartigheid, waarde lezer, maar ik heb teveel messen zien vliegen.

Of eindigt u liever in de keuken van kok Ding uit de geschriften van Zhuang Zi? Vorst Wenhui is daarin erg onder de indruk van z'n kok, die moeiteloos enorme runderen slacht. De kok vertelt de vorst dat hij snijdt naar de manier waarop het beest in elkaar zit, met een mes dat geen omvang heeft. Hij heeft geleerd voorbij het rund te zien en snijdt dus alleen daar waar de openingen zijn. Zo valt het dier uit elkaar zonder moeite, maar met grote precisie. En heeft kok Ding aan één mes genoeg, omdat het niet bot wordt.

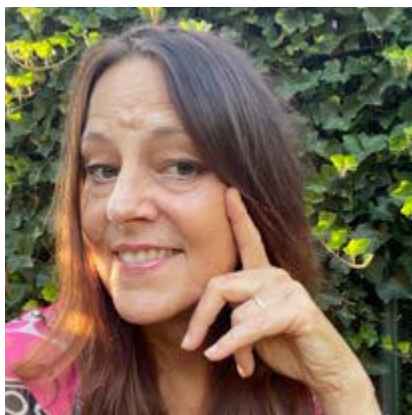

Misschien is de conclusie dat ik alleen besta in u en door u, mijn beste lezer. U geeft mijn ik van minuut tot minuut vorm.

Aan ons de keus: hakblok of inzicht. Want gesneden zal er, zolang wij ernaar verlangen met elkaar te verkeren. Ondertussen veeg ik de hoopjes 'zelf' bij elkaar en probeer ze met de lijm van zelfkennis weer aan elkaar te hechten, achtervolgd door de vraag: 'Wie ben ik?'

Veroordeeld tot taal is dit dan mijn antwoord: 'ik' ben iets dat verder gaat dan het domein van de woorden, verder dan concepten, zijnstoestanden, object-subjecttegenstellingen, geest-lichaamproblemen. Verder dan achtvoudige paden, nobele waarheden, meditatie, koks en messen. Verder dan soetra's, stroom, spreken, handelen, zwijgen. Verder dan dat alles, zo waar als u dit leest. En ik ben niet de enige.

Nieuwe Vrienden stellen zich voor

Antoinette Heisen

Ik ben Antoinette Heisen en ik heb al twee mooie gedichten mogen schrijven die in het prachtige ISVW Vriendenmagazine (september en december 2022) zijn gepubliceerd. Schrijven is mijn passie, maar filosoferen met kinderen nog meer. Mijn hart ligt bij de kinderen. De puurheid van kinderen raakt telkens weer mijn hart waarin ik mijzelf kan spiegelen. En dat maakt het werken met kinderen zo boeiend en geeft mij enorm veel vreugde in hun speelse, eigen-wijsheid die zij bij zich dragen.

Filosoferen met kinderen is dusdanig mijn passie dat ik terug wil in het onderwijs, maar dan als kinderfilosoof. Ik wil in de toekomst filosofie meer binnen het basisonderwijs gaan implementeren en dat gaan combineren met mijn kinderyoga- en mindfulness lessen als docent, trainer en coach.

Mijn eerste kennismaking met de ISVW was de cursus 'Filosofisch Kompas' bij Ed Wijers. Het afgelopen jaar heb ik ook zeer genoten van de prachtige ambiance op het landgoed ISVW tijdens mijn vijfdaagse Summerschool 'Socratisch gesprek'. Dit werd begeleid door Sandra Aerts en Ine te Rietstap. In de zomer ga ik me hierin verder verdiepen en de opleiding 'Socratisch gespreksleider' volgen bij Kristof van Rossem en Hans Bolten. Naast filosofie wandel ik graag in de natuur en hou ik van yoga, meditatie, zwemmen, dansen en heerlijk gezond en lekker koken.

Ik hoop nog veel nieuwe, enthousiaste filosofievrienden te mogen ontmoeten op de ISVW en mooie gesprekken met elkaar te kunnen delen. *Philosophy inspires!*

Overdracht en benoeming

Nieuwe Denker des Vaderlands

Marjan Slob

Door Rity van der Avoort

Het bestuur van de Stichting Maand van de Filosofie heeft bekend gemaakt dat Marjan Slob, filosoof en schrijver, de nieuwe Denker des Vaderlands wordt. Op 7 april volgde ze Paul van Tongeren op. Eerdere Denkers des Vaderlands waren onder andere Hans Achterhuis en Daan Roovers.

Slob (1964) studeerde filosofie en psychologie in Utrecht. Ze koos na haar studie direct voor de journalistiek, schreef voor *Filosofie Magazine* en *De Volkskrant*, waarvoor ze ook jaren columnist was. Daarvoor werkte ze enkele jaren als hoofdredacteur van *De Humanist*, het blad van het Humanistisch Verbond. In *De Volkskrant* zegt Slob over haar benoeming: "Het is heel eervol, ik kan niet anders zeggen. Ieder mens wil gezien worden. Filosoferen, de liefde voor wijsheid uitdragen, dat vind ik heerlijk. Tegelijkertijd denk ik soms: oei oei oei, hoe ga ik dat doen? Maar dan denk ik weer: Marjan, probeer het nu maar gewoon te dragen, zet het naar je hand."

De Denker des Vaderlands is een initiatief van Stichting Maand van de Filosofie en wordt sinds 2011 elke twee jaar verleend aan een publieksfilosoof die 'de kwaliteit bezit om zich vanuit een weldoordachte positie te engageren met de maatschappelijke actualiteit en die in staat is de hectiek van het nieuws in een groter verband te plaatsen. Op die manier verdiepen Denkers niet alleen de actualiteit en het publieke debat, maar maken zij de filosofie ook aantrekkelijk voor een breed publiek.'

Marjan Slob, de nieuwe Denker des Vaderlands

We weten sinds enkele weken wie de komende twee jaar de Denker des Vaderlands is: Marjan Slob. Zij is de opvolger van Paul van Tongeren. In een interview in Trouw van 16 maart zegt Marjan Slob over zichzelf: "ik ben geen 'tegendenker', geen 'tussendenker' en geen 'meedenker', maar ik kies voor 'ruimdenker'." Op meer plekken kom je dit motto van haar tegen. Een houding die we goed kunnen gebruiken in onze huidige aangeraakte tijden.

De gulle waarheid

Ze zegt: "de realiteit is nooit helemaal te bevatten, zo groot en zo gul is die!" Mooi dat woord: 'gul', de realiteit zien als 'gul', vrijgevig zou je ook kunnen zeggen. Dat biedt ons ruimte, zo stelt Marjan Slob, om pogingen te doen om ons verschillende voorstellingen van de realiteit te maken. Kunstenaars, activisten, ondernemers en ambachtsmensen werken vanuit verschillende, zinnvolle voorstellingen van de realiteit. We kunnen elkaar treffen in die ene werkelijkheid, hoe verschillend we die ook soms beleven. En ook al is de echte waarheid niet helemaal te bevatten.

Ze spreekt hier van 'echte waarheid' en geeft daarmee aan dat ze, hoewel ze oog heeft voor vele 'waarheden', er toch wel vanuit gaat dat er zoiets is als de 'echte waarheid'. 'Echt', maar toch niet helemaal te vatten. Uitgangspunten, gezichtshoeken en meningen zijn dan verschillende uitingen van interpretaties. Allemaal verschillend, daar wil Slob dus ruimte voor creëren, maar wel met elementen van die ene 'echte waarheid'.

Werk voor filosofen

Filosofen kunnen ons helpen bij het geboren laten worden van onze waarden. Een van de middelen daartoe is luisteren. Want, zo zegt ze in een recente bijeenkomst van Radboud Reflects: "Er praten wel veel mensen in de publieke ruimte, maar wie luistert er eigenlijk?" Meerstemmigheid is ook een begrip dat we bij Marjan Slob tegenkomen. De innerlijke meerstemmigheid en de meerstemmigheid in de samenleving. We kunnen die meerstemmigheid onderzoeken, ik zou bijna zeggen ervan genieten, het vieren zelfs. Want, Marjan Slob is weer aan het woord: "Meerstemmigheid verzacht de samenleving".

Denken anderen anders dan jezelf, hebben andere mensen andere voorstellingen van de realiteit, stel je dan steeds de vraag: "Wat ontgaat mij? Wat mis ik?" Dat helpt bij het worden van een 'ruimdenker'.

Klein woordgrapje

In het voorwoord van haar boek *De lege hemel* over eenzaamheid schrijft Marjan Slob: "Ik ga in mijn boek het lijden niet omzeilen. Het menselijk verdriet is juist mijn uitgangspunt, zoals in elk goed levenslied. En ik weet ook wat me stilistisch te doen staat: proberen wijs te houden."

Proberen wijs te houden, de juiste toon willen vinden en ik dacht: ik ontdek ter plekke een nieuwe betekenis van het woord 'wijsbegeerte'. Het 'verlangen om wijs te houden'. Wijsbegeerte, geen vergeetwoord, maar een woord met een nieuwe betekenis, wijs willen houden. Misschien wel een woord met een opdracht.

We feliciteren Marjan Slob van harte met haar verkiezing tot Denker des Vaderlands!

Onze Vriendenfelicities werden gewaardeerd door Marjan, onderstaand antwoord stuurde ze naar Sanne.

Beste Sanne,

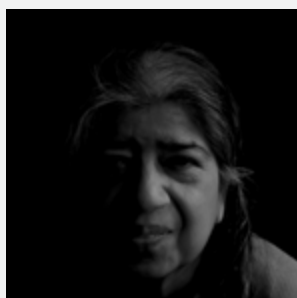
Wat ontzettend aardig, die felicitaties van de Vrienden! Ik ben er erg verguld mee. Dank voor het doorsturen en ik hoop dat de Vrienden op een of andere manier te horen krijgen hoe blij ik er mee ben.

*Hartelijke groet,
Marjan Slob*

Beeldrapportage

'Wijsheid uit alle windrichtingen'

Deze foto's zijn gemaakt door Rosemarijn Krol. Rosemarijn is 22 jaar. Ze is fotograaf en kunstenaar bij Atelier De Wijde Doelen in Utrecht, een gerenommeerd atelier op het gebied van Outsider Kunst.

Schrijfweek 'Alles van waarde'

De opdracht was: Schrijf een manifest. De achtergrond daarbij is dat je een oplossing voor een probleem gevonden hebt; je doet alsof je het weet! Het moet toch niet al te moeilijk zijn om een manifest te schrijven met wat ideeën om de wereld te redden, was mijn eerste gedachte. Dus:

Ik schrijf dit manifest met de bedoeling de aarde van de ondergang te redden; niet meer, maar zeker niet minder! Dat moet niet al te moeilijk zijn, lijkt me, want: BIJNA iedereen is tegen oorlog, behalve wat dictators en hun vrienden. BIJNA iedereen heeft het beste voor met het klimaat, behalve een paar grootgraaiers en hun vrienden. BIJNA iedereen wil een evenwichtiger verdeling van geld en goed, behalve wat miljardairs en hun vrienden. Dus hierbij een oproep aan BIJNA iedereen: kom in actie! Practice what you preach, voeg de daad bij het woord.

BIJNA iedereen, dat betekent dat wij met zeer velen zijn! Als we ons verbinden en gezamenlijk oplossingen zoeken, dan moet het toch niet al te moeilijk zijn NU de oorlogen te beëindigen, de planeet te redden en iedereen genoeg te geven om goed te leven. Waar wachten we nog op?

Laten we vandaag beginnen met de eerste stap om onze doelen waar te maken en de wereld een betere plaats te maken voor BIJNA iedereen!

RECENT
VERSCHEENEN

goed leven | het betere boek

isvw UITGEVERS

Het recht tot straffen hebben we niet
Essays over misdaad en vergelding

Clara Wichmann

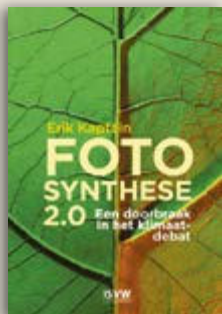

Clara Wichmann (1885-1922) betoogde dat de wil om te straffen niets anders is dan een diepgeworteld, ongefundeerd wraakinstinct. Marthe Kerkwijk hertaalt haar vlammende woorden.

160 blz. | € 19,95

Fotosynthese 2.0
Een doorbraak in het klimaatdebat

Erik Kaptein

Het vergroten van effectiviteit van de fotosynthese brengt niet alleen de oplossing van het wereldvoedselprobleem binnen bereik, maar ook die van de klimaatcrisis.

112 blz. | € 14,95

Schokeffecten
Filosoferen in tijden van klimaatverandering

Wouter Kusters

Wat gebeurt er als de toestand van de wereld echt tot je doordringt? Wouter Kusters beschrijft hoe je van blinde paniek filosofische paniek maakt. Het is tijd voor verantwoordelijkheid.

268 blz. | € 29,95

Hoe je een land bestuurt

Marcus Tullius Cicero

Cicero wist als geen ander wat besturen is. *Hoe je een land bestuurt* biedt een handzaam overzicht van bestuurschap in roerige tijden.

120 blz. | € 12,50

Bestellen? ● isvw.nl/uitgeverij

Post uit Rusland 1972 – 2020

Auteur: Laura Starink

Uitgever: Atlas Contact

Nadat Laura Starink tijdens het filosofisch café in februari een lezing gaf, is het de moeite waard aandacht te besteden aan het boek met de bovenstaande titel dat ze in 2020 publiceerde op grond van haar kennis en ervaring als correspondent in Rusland. Een aanrader voor wie meer wil weten van hoe het toegaat in dat enorme land, dat nu in negatieve zin van zich doet spreken, maar waarvan we de mechanismen niet goed kennen. Starink beschrijft toegankelijk en tegelijk diepgaand een aantal wezenlijke kenmerken van het voormalige tsarenrijk, waar de machthebbers die imperiale status nog steeds niet kunnen loslaten, en die versleten mythe gebruiken als legitimatie voor militair vertoon, territoriale schendingen, koloniaal gedrag en intrinsieke onderdrukking. Het boek is ook mooi omdat het is ingebed in haar persoonlijke jarenlange ervaring met en liefde voor het land en de mensen.

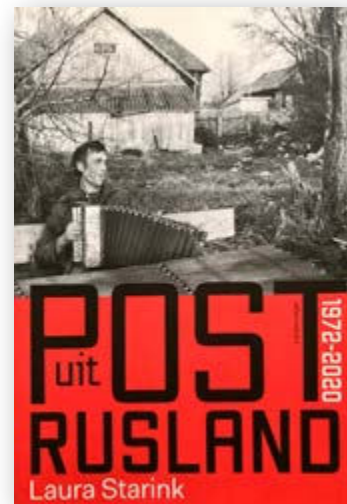
De hoofdstukken in het boek variëren. Sommige zijn beschrijvend, zoals de reportages uit een dorp op het platteland met bijzondere en eigenzinnige figuren. Andere zijn historisch, over de struikelblokken in de 20e eeuw, van tsarenrijk en Oktoberrevolutie via Stalinterreur, WOII en de nadagen van het communisme, naar de perestrojka, de opheffing van de Sovjet-Unie en de autocratische restauratie van de voormalige KGB-officier Poetin. Ook biedt het boek een aantal analytische stukken die patronen en constanten laten zien in de manier waarop regering en leidende kringen hun macht uitoefenden en probeerden te behouden. Hier zien we de professionele onderzoeksjournalist aan het werk, die met grote moed en moeite toegang zoekt en vaak krijgt tot sleutelfiguren in het vernuftige en bewust ontmenselijkende systeem, dat met ups en downs steeds opnieuw tot grote perfectie is uitgewerkt en toegepast. Zij stelt zich essentiële kritische vragen en komt zo tot nieuwe en fundamentele inzichten, die Rusland schetsen als een systeem dat op instorten staat maar zich daartegen uit alle macht verzet met zeer schadelijke gevolgen voor mensen, maatschappij, cultuur, economie en ecologie. Het land laat zich gijzelen door angst en probeert met escapisme, bluffpoker en intimidatie het verlies van controle te beperken. Het verspreidt complottheorieën en manipuleert burgers en dat leidt tot stagnatie en isolement en niet tot de broodnodige openheid en innovatie.

Het is schokkend om te lezen, dat de Russische bevolking eigenlijk altijd armoede heeft geleden, en dat de opeenvolgende regimes haar geen redelijk niveau van welvaart en welzijn hebben kunnen of willen geven. Op dit moment heeft de Russische economie slechts de omvang van die van de Benelux, terwijl het land een vijfde van het aardoppervlak beslaat. Dit gegeven heeft, samen met de willekeur en het gebrek aan respect en vertrouwen waarmee het volk bejegend werd, geleid tot een vérgaand cynisme over politiek en bestuur. En ook al heeft men het nu beter of wat minder slecht, er heerst, zegt Starink, altijd angst voor dreiging vanuit de staat. Zij schetst de belabberde staat van de rechtsspraak, die nu wel formeel onafhankelijk is, maar met name in het strafrecht nog vaak functioneert als in de vorige eeuw: als onderdeel van het vergeldingsapparaat van de staat, gekenmerkt door paranoia, onvolwaardige rechters, absurde tenlasteleggingen en bewijsvoering à la Gogol en Kafka, en altijd zware straffen die mensen breken.

Gelukkig beschrijft ze ook dat veel Russen vindingrijk zijn en er buiten de staat om het beste van maken. Ze worden continu ideologisch beïnvloed, blootgesteld aan systematische verdraaiing van de werkelijkheid en geconfronteerd

Door Theo Drijvers

"Barbarij is de afwezigheid van herinnering"

Igor Pomerantsev

“Er zal nooit enige dialoog ontstaan tussen de machthebbers en de maatschappij.”

Olga Romanova

met willekeur. Het structurele tekort van de Russische samenleving wordt stelselmatig naar buiten geprojecteerd, op vermeende externe vijanden en bedreigingen van de eigenwaarde; de gekwetste trots van het megalomane imperium wordt breed uitgemeten. Starink laat zien dat veel Russen dit alles niet geloven, maar geen andere informatie hebben of zoeken, en wel enige duiding behoeven. Ze worden dus óf heel cynisch óf verminderen hun ongemak door vergoelijking van leiders als Poetin. Zelfs de monsterlijke Stalin is onderhevig aan een sluipende revival!

De samenleving is doortrokken van corruptie en asociaal gedrag. Ook de film *Leviathan* laat dat zien, maar er is een mentaliteit van goedpraten. Men komt ermee weg. Het is niet gewoon om daders, de dragers van dit criminele overheidsweefsel, ter verantwoording te roepen. Of het verleden onder ogen te zien. Zonder serieuze ‘Vergangenheitsbewältigung’ zoals in westerse landen wél gebeurt over het koloniale verleden, zal het gebrek aan moraal en zelfrespect onder de oppervlakte blijven woekeren, en zullen er geen nieuwe identiteit en eigenwaarde groeien.

En ook al heeft men het nu beter of wat minder slecht, er heerst, zegt Starink, altijd angst voor dreiging vanuit de staat.

“Denk niet, dat we eind vorige eeuw volledige vrijheid hadden tot Poetin uit de hemel neer daalde om ons die weer af te pakken. Hij is opgeroepen door Rusland, waar stereotypen hardnekkig zijn. Wat je het regime kunt verwijten is, dat het die niet bestrijdt, maar voedt. Dit is een reactionaire tijd”

Arseni Roginski

De Russen hebben deze mechanismes heus wel door, weet Starink, en wringen zich in bochten, om die te verdragen en in hun denken een plaats te geven. Sommigen kiezen ervoor om zich openlijk kritisch op te stellen, in of vanuit hun vakgebied of bijvoorbeeld als schrijver, journalist of kunstenaar. Zij worden dan als dissident gezien, en zijn voor de regimes in de meedogenloze twintigste eeuw en nu onverteerbaar. Ze worden op grond van de meest venijnige, valse en mensonterende beschuldigingen opgepakt, en voor absurde ‘overtredingen’ zwaar gestraft. Ze worden bijvoorbeeld naar een van de vele kampen gestuurd of ze sterven onder verdachte omstandigheden ten gevolge van vergiftiging of moord. Ze worden gebroken, en dat werkt voorbeeldig op de grote meerderheid van het volk: die houdt zich bijna altijd lijdzaam in en probeert zoveel mogelijk haar eigen leventje in enigszins goede banen te leiden. In het hoofdstuk ‘Vechten tegen de bierkaai’ schetst Starink van een aantal dissidenten de idealistische acties. De conclusie lijkt te zijn dat die in het land zelf niks ten goede teweeggebracht hebben.

Zij besteedt ook nog enige aandacht aan de westerse (Europees-Amerikaanse) blik waarmee wij kijken naar Rusland. Dáár beschuldigt men ons ervan dat we hen waarden willen opleggen, die wezenlijk niet bij hen passen. Die neiging is inderdaad soms wel te bespeuren bij bijvoorbeeld de Verenigde Staten, maar dat legitimeert de hardnekkige autoritaire lijn en de versleten ideologie, die al zo lang inherent lijken te zijn aan de Russische bestuurscultuur, zeker niet; en evenmin de relatief slechte prestatie van het land op het gebied van economische en sociale ontwikkeling. In tegendeel: de oude gewoontes duiken in iets gewijzigde vorm steeds weer op.

Behalve een zekere versoepeling onder Chroetsjov en vooral Gorbatsjov – ook toen binnen strakke kaders – is er geen vernieuwende kracht te bespeuren en draait het systeem zich verder vast. Starink kan het boek helaas niet hoopvol afsluiten (en toen was de oorlog in Oekraïne nog niet eens begonnen) met zicht op een transformatie die recht zou doen aan de Russische ziel – als die al bestaat – en tegelijk een wezenlijke verbetering zou betekenen voor de vitaliteit van die samenleving als geheel!

De overweging van het Vriendenbestuur

Het Vriendenbestuur vergadert elke maand om te overleggen over de activiteiten en de lopende zaken. Voorafgaand aan die vergadering wordt elk bestuurslid om de beurt uitgenodigd om een korte overweging uit te spreken. Het bestuur wil die overwegingen graag met jullie delen in dit Vriendenmagazine. Deze keer is Fred aan de beurt.

Parlement voor wie?

Door Fred Ahsmann

Op 9 oktober 2022 overleed Bruno Latour. Een Franse wetenschapsfilosoof, die de laatste jaren vooral bekend geworden is door zijn theorieën over en pleidooien voor de bescherming van de natuur. Voor mij was Latour een tamelijk onbekende persoon, over wiens filosofie ik slechts kennis nam door korte artikeltjes in kranten en tijdschriften. En uiteraard door zijn aansprekende concept van 'het parlement der dingen'. Het is niet terecht dat ik hem niet goed kende, hij was een meer dan interessante filosoof die niet bang was om tegen de stroom in te roeien. Niet voor niets werd Bruno Latour in 2020 onderscheiden met de Spinozalens.

Latour had een complexe en controversiële opvatting over waarheid. In tegenstelling tot de traditionele opvatting van waarheid als een objectieve en universele realiteit die losstaat van menselijke interpretatie en waarneming, beschouwde Latour waarheid als een sociaal en cultureel geconstrueerd fenomeen dat tot stand komt in interactie tussen menselijke en niet-menselijke actoren.

Volgens Latour is waarheid geen eigenschap van de wereld zelf, maar een product van de relaties tussen actoren. Hij stelde dat waarheid ontstaat wanneer een netwerk van actoren zich heeft gevormd rond een bepaald onderwerp en er een overeenstemming is bereikt over wat als feitelijk en betrouwbaar wordt beschouwd. Deze overeenstemming komt tot stand door middel van verschillende vormen van bemiddeling, zoals wetenschappelijke experimenten, technologische artefacten, sociale praktijken en politieke debatten.

Een van de implicaties van Latours opvatting van waarheid is dat hij het idee van een universele, objectieve en neutrale waarheid verwerpt. Waarheid is in zijn visie een kwestie van interpretatie en betwisting. De uitkomst is afhankelijk van de specifieke context en de actoren die erbij betrokken zijn. Dit betekent niet dat er geen overeenstemming kan worden bereikt over bepaalde kwesties,

maar dat deze overeenstemming altijd tijdelijk en voorlopig is en onderhevig aan verandering en heronderhandeling.

Latour is in de latere fase van zijn leven vooral actief geweest op het gebied van klimaatwetenschap. Niet zozeer als klimaatwetenschapper, dat was hij namelijk niet, maar meer als de waarschuwende wetenschapper die inziet dat de menselijke samenleving onvoldoende belang hecht aan de kwaliteit en zelfs existentie van

de natuur en van elementen van de natuur. Hierdoor komen deze in de verdrukking. Zijn theorie baseert hij op de 'Gaia'-theorie van de Britse natuurwetenschapper James Lovelock. Deze theorie beschrijft de natuur als een levend wezen, dat constant in verbinding is met menselijke activiteiten. In zijn boek *Oog in oog met Gaia* stelde Latour dat "de natuur niet langer de stabiele achtergrond vormt van ons doen en laten. We zijn toegetreden tot het drama van de geogeschiedenis, het tijdvak van het antropoceen. In dat tijdvak dringen de ecologische gevolgen van het menselijk handelen zich hardhandig op de voorgrond." Om de natuurbelangen te beschermen, stelt Latour dat natuurlijke organismen een eigen stem zouden moeten hebben in het democratische debat. Hierbij introduceerde Latour het concept van het parlement der dingen. Door ook niet-menselijke elementen een stem te geven, zou het democratische debat evenwichtiger moeten zijn en minder bedreigend voor de natuur. Voorwaar, een mooie gedachte. Maar ik wil hier toch wel een paar kanttekeningen bij maken.

Allereerst: wat is het belang van de natuur? Gaat het hier om het welzijn

van de natuur? Of gaat het hierbij om de vraag in welke staat de natuur zou moeten zijn om optimale omstandigheden te creëren voor ons als mensen? Dat lijkt misschien een vreemde vraag, die enige toelichting behoeft. Daarom hier een extreme stelling: het maakt de natuur niet uit in welke status zij zich bevindt. Het is immers altijd natuur. De natuur past zich onder alle omstan-

Bruno Latour (1947-2022)

„Om de natuurbelangen te beschermen, stelt Latour dat natuurlijke organismen een eigen stem zouden moeten hebben in het democratische debat. Hierbij introduceerde Latour het concept van het parlement der dingen.

digheden aan aan de wijzigende omstandigheden. Als er veel CO2 in de lucht zit, dan wordt het warmer op aarde. De natuur op zichzelf heeft daar geen moeite mee. De organismen op aarde zullen zich aanpassen aan deze gewijzigde omstandigheden. Boomsoorten zullen veranderen, de fauna zal zich aanpassen, maar het leven op onze planeet zal niet verdwijnen. Veel stikstof in de grond leidt tot verandering van de flora in het betreffende gebied. Voor de natuur is dat niet relevant. Deze past zich gewoon aan. Zelfs een catastrofale meteorietinslag in Mexico 64 miljoen jaar geleden was voor de natuur op zichzelf geen probleem. Het betekende weliswaar het einde van het dinosaurustijdperk, deze stierven door de extreme koude die de stofwolken veroorzaakten, maar door het aanpassingsvermogen van de natuur ontstond er een nieuwe toestand die het mogelijk maakte dat zoogdieren zich massaal konden ontwikkelen. Dus wat is het probleem nu eigenlijk?

Welk belang moet het parlement der dingen dan vertegenwoordigen? Is dat het belang van de natuur en haar elementen? Of gaat het hierbij indirect om het belang van ons mensen? Ik vrees dat het hierbij eigenlijk gaat om het laatste. Wat wij allemaal willen, en dat is voor de mensheid ook essentieel, is de natuur in die toestand zien te krijgen die optimaal is voor ons mensen: een tem-

peratuur waar wij ons lekker bij voelen; voorspelbaar weer zonder extreme regenval en orkanen; een flora die wij mooi vinden en vrolijk kwetterende vogels. Kortom, ik ben bang dat zo'n parlement der dingen, als het op de verkeerde wijze wordt ingevuld, vooral het belang van de mens dient en niet het belang van de natuur.

De natuur komt, door zijn adaptief vermogen, hoe dan ook en op welk moment dan ook, op voor haar eigen belang. Ze evolueert simpelweg naar een nieuwe toestand.

Helaas beschikken wij mensen onvoldoende over het vermogen om ons aan de veranderende omstandigheden aan te passen. Daarom proberen we krampachtig de natuur in een keurslijf te duwen dat optimale omstandigheden voor ons welzijn biedt. We slagen daar echter heel slecht in. Daarmee lijkt de invulling van Latours parlement der dingen

vooral gebruikt te worden voor het voortbestaan van de mensheid en is de natuur wederom daaraan ondergeschikt. Ongetwijfeld zal dat niet de intentie van Latour zijn geweest, maar dit kan volgens mij wel het effect zijn van een onjuiste toepassing van een integer filosofisch concept op de echte wereld.

„Als er veel CO2 in de lucht zit, dan wordt het warmer op aarde. De natuur op zichzelf heeft daar geen moeite mee.“

Nieuwe Vrienden stellen zich voor

Ik ben Christine van Groenestijn-Peters. Na mijn studie cultuurwetenschappen bij de Open Universiteit, ben ik me gaan verdiepen in het werk van de schrijver en polemist Menno ter Braak (1902-1940), in het bijzonder in wat hem ideologisch voor ogen stond als hij over 'Europa' sprak. Tijdens de jaren dertig van de vorige eeuw heeft Ter Braak steeds gewaarschuwd voor het Duitse nationaalsocialisme dat Europa bedreigde. Toen Nederland in 1940 door Duitsland werd bezet, maakte hij een einde aan zijn leven.

Na de oorlog werd er enige tijd nauwelijks aandacht aan Ter Braaks werk besteed, maar dat zijn werk relevant blijft, blijkt uit de opkomst van het populisme en de reacties daarop. Vooral aan zijn essay Het nationaalsocialisme als rancuneleer wordt in publicaties aandacht besteed.

Mijn onderzoek, vooral gebaseerd op zijn uitspraak: 'Wir fühlen Europäisch, weil wir Europäer geworden sind', leidt tot de conclusie dat een Europese eenheid zich moet vormen in het bewustzijn, in de gevoelens en in de gedachten van de Europeanen.

Momenteel onderzoek ik of er verband bestaat tussen Ter Braaks ideeën over een Europese eenheid en die van Hannah Arendt. Om Arendt beter te leren kennen, ben ik haar werk en dat van Hans Achterhuis gaan lezen, heb ik de ISVW-bijeenkomst 'In gesprek met Hans Achterhuis' bezocht en heb ik me ingeschreven voor de zomerschool 'De grote thema's van Arendt'.

Christine van Groenestijn-Peters

Alles van waarde

Schrijfweek ISVW, april 2023

Bij aankomst blijk ik niet te bestaan

Bij aankomst blijk ik niet te bestaan. Ik had mij erop voorbereid dat tijdens mijn verblijf in dit hotel, om een week te filosoferen en te schrijven, er aan veel getwijfeld zou gaan worden maar zelfs Descartes zou hierdoor toch even van zijn à propos zijn gebracht. De receptioniste loopt de lijst met namen van de deelnemers nog maar eens door. "Mag ik dan misschien uw voornaam weten", vraagt zij, om mijn existentiële angst nog verder aanwakkerend vervolgens nogmaals lang naar haar scherm te turen. Hoewel een voornaam ruimtelijk gezien inderdaad aan de familienaam voorafgaat, is het in de tijd gezien eigenlijk net andersom, bedenk ik terwijl ik naar de uitgroei van haar geblondeerde haar staar. Mijn voorgeslacht was al eeuwen bekend onder mijn achternaam, lang voordat ik mijn doopnamen ontving. Dat het in België wel gebruik is om eerst je achternaam te noemen, ontdekte ik via het pseudoniem van de schepper van de favoriete stripboeken uit mijn jeugd, Hergé. R.G. Remi, Georges. Georges Remi.

Door Wieger van de Kolk

"Weet u nog wel welk type kamer u had geboekt?", klinkt een vrouwenstem, mij terugbrengend van de avonturen van Kuifje naar het hier en nu van de hotelbalie op een druilerige maandagochtend. "Ik geloof Comfort" antwoord ik wat schuchter, getroffen door de gedachte dat dit nu net de naam van de zone is waar ik door deelname aan deze meerdaagse cursus mijzelf uit wilde duwen. Met het oog op de groeiende rij van deelnemers achter mij geeft de receptioniste mij te verstaan dat het zeker goed gaat komen met mijn kamer en ze spoort mij aan alvast een kop koffie in de lobby te gaan drinken. Terwijl het koffieapparaat de bonen van mijn dubbele espresso maalt, hoor ik nog net boven dit lawaai de schelle roep van de receptioniste die mij terug wenkt. Ze geeft mij met de overhandiging van de magneetkaart van de kamer ook mijn bestaanszekerheid terug. De witte plastic kaart toont alleen een getal en geeft als een tabula rasa nog op geen enkele manier iets prijs van de identiteit van de kamer. Ik loop met mijn koffers door de stromende regen naar de vleugel van het hotel waar mijn kamer zich moet bevinden. Op de deuren blijken niet alleen de kamernummers te staan maar ook de namen van filosofen. Ik passeer Socrates en zie hoe de nummers oplopen, maar ik terugga in de tijd. Ik vind mijn kamer, schuif de magneetstrip in de lezer op de deur en het lichtje kleurt groen. Terwijl ik de deur openduw lees ik op het naambordje Heraclitus en weet dat als ik aan het eind van de week deze zelfde deur zal dichttrekken ik niet meer dezelfde zal zijn.

Wandelend in jouw hoofd

*Zou ik mogen wandelen in jouw hoofd
dan sprong ik met een dubbelklik op*

*vertragen
aandachtig ongemak verdragen*

Huppelde ik verder naar deleten

*van onbezonnen verhalen
jou bevlekt voorgeschoteld ingeprent
over de ander en wie jij bent*

Door Seandy Achthoven

Een essay

Over het toen, nu en dan van cijfers

Door Syb Faes

De meeste mensen tellen hun jaren van januari tot en met december. Toen ik een kind was, deed ik dat heel anders. Er was namelijk één moment per jaar dat mij zo veel druk en spanning bezorgde, dat ik daar mijn jaartelling op af ging stellen. Het jaarlijkse schoolbezoek aan de GGD. Tijdens dat bezoek draaide de arts (met enige worsteling) op enig moment altijd een computerscherm om. Daarop stond dan een grafiek met de gemiddelde BMI's van alle kinderen van Nederland in beeld. De arts wees vriendelijk aan waar ik ergens op de grafiek zat, met daarna de boodschap: "Je zit boven de gemiddelde lijn, dus het wordt tijd om wat minder te snoepen." Met precies die eenvoudige vergelijking tussen mij en duizenden andere kinderen, in cijfers samengevat, werd het zaadje van mijn eetstoornis anorexia geplant (waar ik inmiddels al grotendeels van ben hersteld).

Als kind is iedereen wel eens onzeker. Maar wanneer die ingewikkelde onzekerheid direct concreet wordt gemaakt door een cijfer, zoals bij de GGD, dan ontstaat het idee: als ik mij onzeker voel, dan moet ik werken aan dat cijfer. Vermenigvuldig dat met 30, en je vraagt praktisch gezien alle leerlingen van een klas om die cijfers met elkaar te vergelijken. Want: 'Hoe onzeker ben ik eigenlijk ten opzichte van de rest?' Kinderen zullen tijdens de pauze dan ook niet in gesprek gaan over hoe ze zich die middag allemaal in hun onvolgroeide lichamen voelen. Emoties zijn daarvoor op die leeftijd nog te ingewikkeld, maar cijfers zullen de stevige paal zijn waar ze een goed gesprek aan vast kunnen knopen. Dat cijfers deze samenvattende en vergelijkende functie hebben leren we dus al vroeg. Dat we het niet afleren om daar waarde aan te hechten blijkt uit ons gedrag rondom geld.

Je wil jouw portemonnee uit principe niet voor je laten spreken, maar toch krijgt hij wel een angstaanjagend grote bek in deze

barre tijden. Geld lijkt, met wat rekenwerk van het geldwisselkantoor, een universele maatstaf voor succes te zijn geworden. Hoe hoger het cijfer is, hoe meer succes je hebt. En als jouw portemonnee begint te klagen, dan klaag jij met hem mee. Of het nu gaat over werken (beter bekend als 'geld verdienen'), leren, tellen of onderzoek doen; cijfers zijn de duidelijkste resultaten van deze processen. Cijfers concretiseren processen en geven ons een indicatie van hoe we dat proces hebben doorstaan. Je goed voelen op basis van een cijfer is dus ook logisch, want een cijfer geeft houvast. Waar cijfers naar mijn idee een substantieel ongemakkelijker invloed op ons hebben is bij de vergelijking tussen cijfers. Om dat uit te leggen gebruik ik de metafoor van een trechter. Een proces is de trechter, en een cijfer is het tuutje van de trechter. Ga je cijfers met elkaar vergelijken, dan draai je de trechter om. Ga je op basis van die vergelijking handelen, dan probeer je energie via het tuutje - het cijfer dus - terug het proces in te gieten.

We streven dan naar een resultaat, zonder te weten welk proces we daarvoor moeten doorstaan. Die universele maatstaf voor succes van geld is dus eigenlijk onzin, en het omdraaien van de trechter is dan ook het recept voor teleurstellingen. Die omgekeerde trechter komt overal voor door de altijd aanwezige schermen om ons heen.

We kunnen het niet laten om te kijken naar resultaten van processen, halen er zelfs motivatie uit om iets te doen, maar weten vervolgens helemaal niet hoe we tot dat resultaat moeten komen. Alles gaat dan draaien om resultaten, en we kunnen ons afvragen of de puurheid van de wereld er zo niet helemaal aan gaat zo. Anders gezegd is extrinsieke motivatie overal, terwijl intrinsieke motivatie steeds moeilijker te vinden is. Maar niet getreurd: er is nog hoop. Het lijkt alsof er een tegenbeweging op gang aan het komen is die zich als antisociale media-kudde manifesteert. Toen Facebook door de trans-Atlantische dataruzie dreigde met vertrek uit Europa, ontstonden er geen protestacties en opstanden, maar juist een hoop mensen die een dikke blauwe duim opstaken en zeiden: 'Prima, vertrek maar!' Misschien is dat een teken dat we ongeduldig worden voor onze eigen ongeduldigheid, of: ongeduldig voor hetgeen dat nog echt vanuit intrinsieke motivatie wordt gedaan of gemaakt.

Hoe zal de toekomst van cijfers er dan uit zien? Het zal naar mijn idee minder gaan over wat cijfers voor ons betekenen, maar meer over wat ze praktisch voor ons kunnen doen. Al die vergelijkingen van cijfers bezorgen ons namelijk zo veel teleurstellingen dat we als reactie meer gaan geven om processen, om het intrinsieke. De samenvattende functie van cijfers zal hoe dan ook blijven, die dient ons gewoon te goed, en we zijn er al veel te afhankelijk van geworden om hem nu nog te negeren. Concluderend: laat die cijfertjes en grafiekjes bij de GGD dus maar rondspoken achter de schermen en zorg dat de medewerkers die vervolgens maar vertalen naar wat er naar aanleiding van die cijfers moet gebeuren; gewoon back to basic, van mens tot mens.

Over Syb Faes

De 19 jaar oude Syb Faes (2004), leerling aan het Theresialyceum in Tilburg, houdt zich naast het maken van films dagelijks bezig met filosoferen en schrijven. Verhalen vertellen staat voor hem centraal bij alles wat hij doet. Van zijn artikelen als correspondent bij een weekblad tot filmscenario's, en van fictieve proza tot filosofische essays. Met dit essay werd hij Jonge Denker des Vaderlands 2022-2023. In 2023 was hij jurylid in de verkiezing van het beste filosofische kinderboek tijdens de Week van de Kinderfilosofie.

Een uitgebreid menu

op de Dag van de Filosofische Praktijk

Soms zijn er mazzels die op je pad komen. Zo werd ik gebeld door eindredacteur Rity van der Avoort of ik verslag wilde doen van de Dag van de Filosofische Praktijk op zaterdag 22 april. "Schrijf het vanuit je eigen ervaring" drukte ze me op het hart.

Door Anja Hoogenboom

Gelijk bij binnenkomst proefde ik een andere sfeer, serieus gepraat, plechtiger bijna, of was dat mijn gevoel? Ik zag die dag bij de ISVW vooral filosofen van allerlei pluimage. Zij konden uit 16 workshops kiezen, zoals: Overheidsbeleid en Hannah Arendt, Ethiek in een digitale wereld, Stocijnse mindset in organisaties, filosoferen met kinderen en nog veel meer.

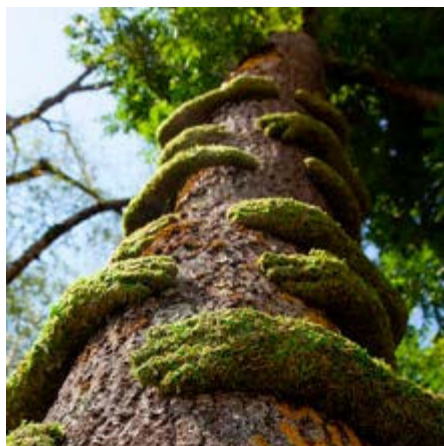
De dag begon met de lezing van Joep Dohmen: emeritus-hoogleraar Wijsgerige en praktijkgerichte Ethiek. Hij presenteerde zijn nieuwe boek: 'Iemand zijn' Een spanningsvolle titel, hadden we te maken met hoogmoed? En hoe zit het met losers? Zo drukte hij het zelf uit. In mijn notities zag ik één woord vaak staan, erkenning! Het luisteren naar elkaar met open oor. Maar ook 'Bildung' is van belang. Joep Dohmen vindt dat scholen meer aan persoonsvorming moeten doen. Jongeren zijn welwillend, gretig, maar hoe geef je ze zelfvertrouwen? Vooral in deze tijd met onbehagen over klimaat, milieu, polarisatie en een te sterke individualisering. Een zekere mate van autonomie is wenselijk, maar zijn alle verlangens noodzakelijk en hoe zit het met de hang naar roem? Intrinsieke motivatie is juist belangrijk. Als je goed wilt leven moet je je oriënteren en bezinnen.

De lezing eindigde met de woorden: "Er zullen veel ja's en nee's bij u zijn". Ik kwam veel ja's tegen, alleen vond ik dat het gebruik van de smartphone en de influencers wat te negatief belicht werd. Influencers zijn er in vele schakeringen en kunnen ook positieve inspiratie geven, als je het goed hanteert.

De volgende lezing was van geheel andere aard: de rol van filosofie en debat in Indo-Tibetaans boeddhisme door drs. Robert Keurntjes.

Hij vertelde dat het er bij Tibetaanse monniken soms pittig aan toegaat. Zij hebben een typisch academische traditie en een fundamentele houding in het debat. Argumenten worden steeds herhaald, teksten van soms 10.000 bladzijden worden uit het hoofd geleerd. Het past bij hun orale traditie, waar verhalen worden doorverteld. In de lezing hoorde ik over Atman; je ziel of kern waarop alles berust, het is onveranderlijk, en gaat altijd door naar ander leven. Het op zoek gaan naar dat wezen is een spirituele zoektocht. Nu kan ik proberen om de boeiende lezing verder weer te geven, maar het ontbreekt me aan ruimte en kennis. Hoewel kennis alleen om kennis niet interessant is, werd er gezegd. Ik leerde wel dat er allerlei manieren zijn om dingen te aanschouwen. Dat concentratie, meditatie en associatief vermogen van belang is. Dat andere zienswijzen je ogen kunnen openen.

Daarna was het tijd voor de altijd prima lunch bij het ISVW. Ik zat met bevroren filosofen aan tafel voor wie duurzaamheid een oprechte levenswijze was. Dat kwam uit hun hart, niet omdat het 'in' is. En is echtheid niet het ware? Ik vond het jammer dat ik geen 'walkshop' bij Floris van den Berg en Willem Vermaat had geboekt. Want zij gingen op zijn Grieks buiten filosoferen en oefeningen doen. Och, ik had in hun bijzijn best een boom willen knuffelen...

In plaats daarvan ging ik naar de lezing van filosoof/econoom Paul Teule van de Hoge

School Toegepaste Filosofie. Hij vertelde over de opleiding van Praktisch Filosoof waarbij kernvaardigheden als conceptueel denken, argumenteren en vaardigheden in lezen, schrijven, spreken en onderzoeken van belang zijn. Een bepaalde 'begripsantenne' is cruciaal. Wanneer concepten opduiken, moet je minutieus naar definities en samenhang kijken en situaties leren doorgronden. Waarbij je nooit de menselijke maat uit het oog kunt verliezen, je bent sturend, maar laat de mensen nadenken en tot actie overgaan. Als praktisch filosoof kun je van nut zijn in allerlei situaties: bij politiek gevoelige kwesties, bij bedrijven of in gemeentes. Wat me opviel is dat daar juist mensen op af kwamen die goed praktische kwesties aankaartten en achter de woorden keken. Elke workshop had zo zijn eigen doelgroep.

Dat merkte ik ook bij het filosofisch gesprek geleid door Anke Fauth. 'Laat je raken en verrassen hoe woorden werken' Het was zeker verrassend hoe een groep met alerte mensen reageerden op

Het filosofisch menu:

■ **Amuse;** alliteratie, een associatieoefening.

Om in de sfeer te komen, begonnen we met het thema: Weerloos en waardevol. Al snel klonken woorden zoals; baby-bescherming, respect-deugden. De vaart zat er duidelijk in.

■ **Voorgerecht;** retoriek.

Trefwoorden: overtuigingskracht, debatteren, op een ander been zetten.

De zin: 'Geweld kan aanvaardbaar zijn bij de bescherming van weerlozen' zette de radartjes duidelijk in werking. De meesten zagen geweld als laatste middel.

■ **Hoofdgerecht;** dialectiek, stel een onderzoeksvraag.

We hoorden: 'Is een compliment altijd

waardevol?' 'Depressie is dat een waarde of weerloosheid?' 'Moet je iemand die weerloos lijkt beschermen?' Denkt u er maar zelf even over na...

■ Nagerecht

Toen kregen we het toetje en is dat niet het zoetste? Al die heerlijke poëzie die voorbijkwam! De taligheid van de deelnemers, de scherpte van hun geesten. In een paar minuten iets treffends op papier zetten, het lukte de filosofen wonderwel, maar ik kon niet zo snel alles noteren. Daarom hier mijn bijdrage;

*Het waardevolle van woorden, is in de context van het zeggen.
De interactie van het gevoel, bepaalt de waarde van het gesprek.
Maar kan je ook wat weerloos maken...*

Als afsluiter zag ik de uitreiking voor de prijs van het filosofisch kinderboek. Gelukkig deed Rity daar verslag van, want ik was vol van alle indrukken die dag. Iemand vroeg me: "Wie was de winnaar?" Ik keek haar als een leeg sigarenkistje aan, zoals mijn vader placht te zeggen, als je het niet meer zo helder ziet... Moe maar voldaan, nam ik afscheid van menig filosoof en ben het vak nóg meer gaan waarderen na die dag. Hoera voor de veelzijdigheid van filosofie die je aan het denken zet!

Nieuw bij Noordboek

NB NOORDBOEK

Waarom we beter denken dan we denken

Maarten van Doorn

De mens is doof voor feiten en argumenten. Gevangen in filterbubbels en nepnieuws. Zo is het heersende idee. Maar klopt het wel? Aan de hand van allerlei onderzoek toont filosoof Maarten van Doorn het tegendeel. € 24,90, paperback, 240 blz.

De beste filosofische ideeën om je moraal te verbeteren

Klaas Rozemond

We kunnen onze opvattingen over goed en kwaad aanscherpen. In dit boek zet rechtsfilosoof Klaas Rozemond de beste verbeterideeën op een rij. € 24,90, paperback, 240 blz.

De Sprinkhaan

Het spel, het leven en utopia

Bernard Suits

In deze Britse literair-filosofische klassieker uit 1979 verdedigt een sprinkhaan de gedachte dat het in het leven draait om spel. Wittgenstein dacht dat er geen goede definitie van spel mogelijk is. Suits weerlegt dit in deze fraaie dialoog. € 27,90, paperback, 336 blz

Oproep: **Schrijven over activistische klimaatfilosofie**

Filosofisch café 15 oktober

Schrijfdialoog met Marc van Dijk, journalist en schrijver.

Op zondag 15 oktober organiseren we tijdens het Filosofisch Café een schrijfdialoog, dé jaarlijks terugkerende gelegenheid voor Vrienden om iets te schrijven over een filosofisch thema. Het activistische thema voor dit jaar is een ingezonden brief van Luc Meuwese in de Volkskrant van donderdag 6 april jl. Daarin roept hij filosofen op om ons te voorzien van een Nieuwe Verlichting waardoor wij als mensen beter opgewassen zijn tegen de problemen van de huidige tijd met zijn klimaatproblemen.

Frans van der Lem leerde op een zomerschrijfcursus van Marjan Slob, onze nieuwe Denker des Vaderlands, dat een tekst filosofisch wordt als het draait om waarden. We dagen je van harte uit om een filosofische tekst te schrijven die tijdens het café van 15 oktober besproken en voorgelezen wordt. Dat mag een gedicht, sprookje, verhaal, beschouwing of essay zijn, liefst niet meer dan 1000 woorden. De ingezonden bijdragen publiceren we, met goedkeuring, in de Kersteditie van ons Vriendenmagazine.

Marc van Dijk zal de inzendingen vooraf lezen en tijdens het café bespreken.

Marc van Dijk

Ingezonden brief Volkskrant van Luc Meuwese
Donderdag 6 april 2023

Klimaatfilosofie

Er komt een tweejarige deeltijd hbo-masteropleiding klimaatpsychologie aan de Hogeschool van Amsterdam, las ik. Veelbelovend, hoewel ik denk dat daar een radicaal uitgangspunt, namelijk een klimaatfilosofie, zal ontbreken. We kunnen de huidige klimaatproblemen niet adequaat de baas zonder een gedegen filosofische basis, een filosofie over het menselijk bestaan in relatie tot ons klimaat, de aarde en onze toekomst.

Ik pleit daarom voor een Nieuwe Verlichting met nieuwe antwoorden op de drie vragen van Verlichtingsdenker Immanuel Kant: Wat kan ik weten? Wat mag ik hopen? Wat moet ik doen? Maar ook: wat betekent in dit verband het filosofisch uitgangspunt dat de vrije wil niet bestaat? Hoe kan dat ons belemmeren? Welk politiek economisch denken is nodig om te komen tot een economiefilosofie van 'niet-meer-groeien'? Hoe verlaten we de overconsumptie van het kapitalistisch denken? Hoe verbinden we sociale rechtvaardigheid aan ecologische doelstellingen?

Misschien kan de Afrikaanse Ubuntu-filosofie ons helpen: 'Ik ben, omdat wij zijn'. Een filosofie waarin de mens principieel is ingebed in een groter geheel: mens, dier, plant en niet te vergeten de nog ongeborenen. Welke menselijke capaciteiten zijn nodig om het tij te keren?

Mijn oproep: filosofen kom ons te hulp!

Meedoen

Doe mee aan het actuele en activistische schrijftema van dit jaar.
Stuur je bijdrage vóór 10 september naar rvdavoort@vrienden-isvw.nl

Veel schrijfplezier!

Filosofisch Café maart 2023

Door Anja Hoogenboom

Hoe men bij elkaar komt door ruim te denken en respect te tonen

Op 19 maart was er een geslaagd filosofisch café met diverse invalshoeken. Bij de opening vertelde voorzitter Fred Ahsmann kort over de benoeming van Marjan Slob als nieuwe Denker des Vaderlands. Zij vindt het van belang om geen tegendenker te zijn, maar een ruimdenker. Denken anderen anders, stel jezelf dan de vraag: Wat inspireert hen? Hoe zien zij de dingen?

Respect is hierbij het sleutelwoord. Dat was ook terug te vinden in het verhaal van filosoof Regine Dugardyn over het educatieproject Designing the Digital Good. Dit betrof een ontwerpwedstrijd op basis van de 'capability-benadering' van de filosoof Martha Nussbaum. Het project ontving een subsidie van de Vrienden. Nussbaum ontving de Spinozalens 2022 en is voorvechter van sociale rechtvaardigheid die een mens in staat stelt om zijn mogelijkheden en bekwaamheid te ontwikkelen.

Hiervoor is een lijst gemaakt van tien essentiële 'capabilities', zoals het basale feit dat je een normale levensduur in goede gezondheid kunt hebben. Dat je je zintuigen en verbeelding kunt gebruiken, emoties en praktische rede mag hebben, sociale, respectvolle relaties kunt aangaan en je bezorgdheid mag uiten over de wereld. Dat je lekker mag spelen en controle hebt over je omgeving.

Deze lijst is invloedrijk op het gebied van mensenrechten en sociale vraagstukken, maar wordt soms betwist omdat het te veel vanuit westers perspectief gesteld zou zijn. Het vormde echter een goede start voor leerlingen van 15 VWO en HAVO-klassen om de praktische relevantie van filosofie te laten ervaren.

Garage 2020, een bureau voor jeugdzorg, hielp bij de ontwerpwedstrijd. Er werden kleine teams van vier leerlingen gevormd, die een 'capability' moesten trechteren van abstract naar concreet. 'Houd het dicht bij jezelf' luidde het motto.

In het project werkte men met templates. Als voorbeeld werd zo'n opgemaakt ontwerpformulier ook aan de deelnemers van het filosofisch café uitgedeeld. Een vraag moest worden opgesteld vanuit diverse invalshoeken en dat werkt stimulerend tijdens een goede brainstormsessie.

De finale van de scholenwedstrijd in het kader van de Spinozalens, was een hele happening. Mooi eraan was dat er scholen vanuit allerlei uithoeken en achtergronden meededen, zoals een eliteschool uit Brussel, nuchtere Tukkers uit Hengelo en Enschede en leerlingen uit Westerbeek. Ze luisterden aandachtig naar elkaar, door dit project vormden ze een eenheid.

Het overkoepelend thema was: 'de mentale gezondheid van jongeren in de digitale leefwereld.' De jongeren dachten daarbij bijvoorbeeld aan schermverslaving, vorming van een verkeerd zelfbeeld door te ideale plaatjes op sociale media en de LHBTI-kwestie.

De groep van scholengemeenschap Huizermaat uit Huizen won, ze gaven een presentatie van een app voor autistische jongeren, waarbij allerlei tools gebruikt konden worden om de prikkels van sociale media te verminderen en suggesties werden gedaan hoe te handelen in bepaalde sociale situaties.

Het publiek van het filosofisch café vroeg zich af wat hiermee verder gedaan werd. Dat is nog niet helemaal duidelijk, maar het 'schone' hiervan is (om een Belgische uitdrukking te gebruiken) dat het filosofische project jongeren op een positieve wijze bij elkaar bracht. En dát kunnen we bij de Vrienden van de ISVW altijd toejuichen!

Filosofisch Café april 2023

Franciscus van den Enden 'De Vrije Staatkundige Stellingen'

Op zondag 16 april verzorgde Erno Eskens een lezing over Franciscus van den Enden (1602-1674) en zijn filosofie over 'De Vrije Staatkundige Stellingen'. Een boeiende lezing waarin Erno de actuele waarde van Van den Enden aantoonde. Denk daarbij aan zijn opvattingen over directe democratie, hervorming van zorg en onderwijs en een vrije huwelijksmoraal.

Deze stellingen verschenen anoniem in 1665 en zijn nu vertaald in modern Nederlands door C.I. Vermeulen met subsidie van de Vrienden van de ISVW.

Erno vertelde over het leven en filosofie van Van den Enden, zo men zegt de leermeester van Spinoza, als een spannend jongensboek.

De presentatie van Erno kun je [hier](#) terugvinden.

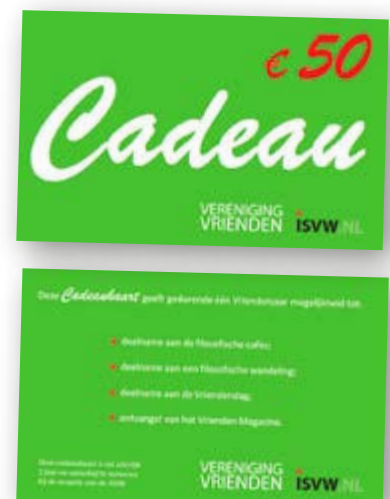
Geef Vriendschap cadeau!

Nu verkrijgbaar bij de Vrienden van de ISVW: een denk-cadeaubon om aan je vrienden te geven. Wil je een duurzaam én inspirerend cadeau voor een verjaardag? Geef dan een cadeaubon van de Vrienden aan je vrienden.

Met deze bon wordt de ontvanger gedurende één jaar Vriend van de ISVW en steunt daarmee ook de publieksfilosofie. Je kunt een jaar lang voor een vriendenprijs deelnemen aan filosofische cafés, krijgt vier

keer een Vriendenmagazine, maakt een Vriendenwandeling en ontmoet andere Vrienden van de publieksfilosofie.

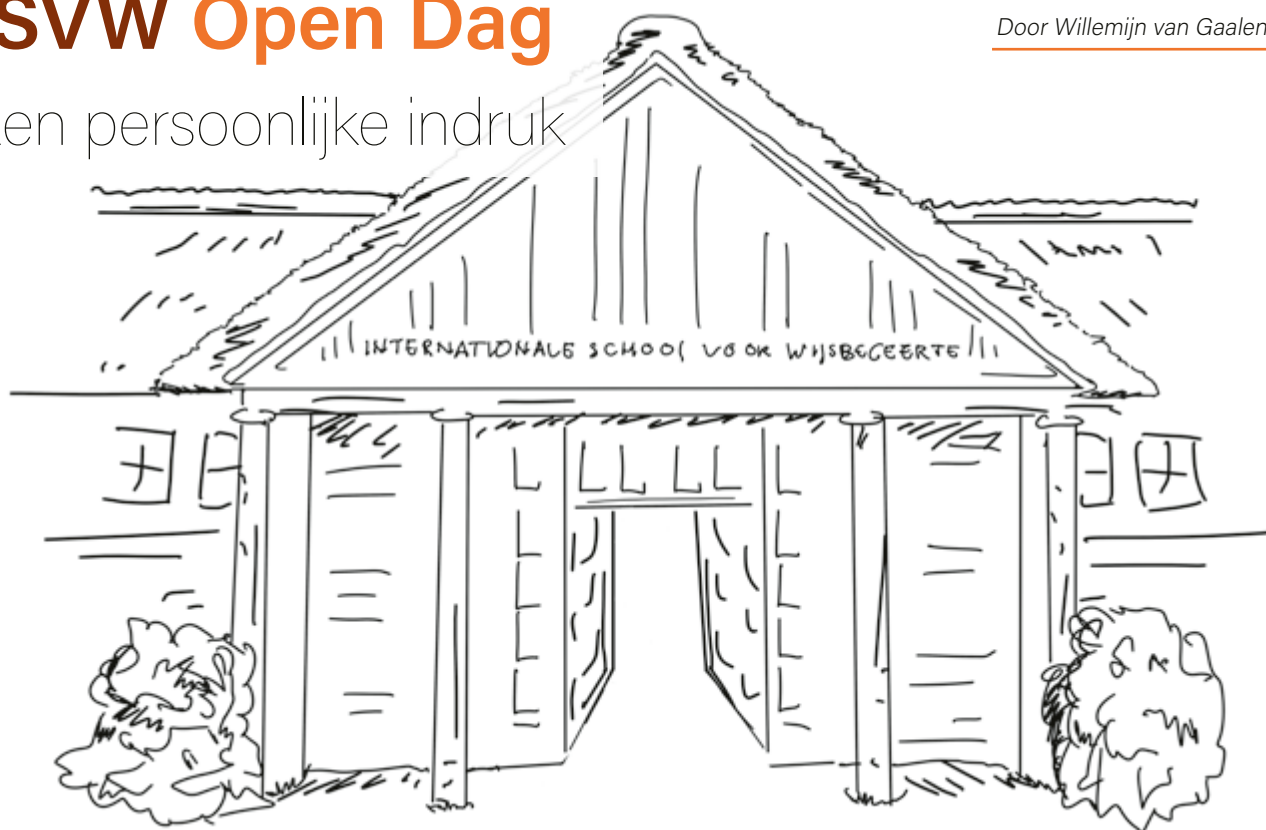
De cadeaubon is verkrijgbaar bij de receptie van de ISVW en via isvw.nl/shop/vrienden-cadeaukaart/. Vanaf het moment van registratie start één jaar Vriendschap van de ISVW. Veel denkplezier!

ISVW Open Dag

Door Willemijn van Gaalen

Een persoonlijke indruk

ISVW, zondagmiddag 23 april 2023. Het is vol in de Van Eedenzaal. Marthe Kerkwijk verwelkomt 'oude' en nieuwe bezoekers, waarna een gevarieerd programma voor ons klaar staat. Voor mij een mooie gelegenheid om eens te kijken voor welke Summerschool of cursus ik me ga aanmelden. Ik weet inmiddels dat kwaliteit gewaarborgd is, dat zou het makkelijker moeten maken. Maar er is niet alleen veel te kiezen, er is voor mij nog héél veel te leren.

Nadat Rity van der Avoort de nieuwe bezoekers aanspoort vooral lid te worden van de Vrienden van de ISVW gaan de workshops van start. Er zijn allerlei lezingen te volgen over onderdelen van het goedgevulde nieuwe programma. Noodgedwongen heb ik een keuze moeten maken. Dat was niet eenvoudig want ik vind de meeste onderwerpen boeiend.

Ik verhuis naar de Reimanzaal voor de lezing over de Socrates Summerschool op 2 en 3 september door Nadine Kersten. Deze Summerschool, georganiseerd samen met de Stichting Socrates en het Humanistisch Verbond, handelt over het thema Macht. Daarbij is het boek van Tinneke Beeckman over dit onderwerp leidraad. Nadine legt uit dat onderwerpen op het snijvlak van filosofie en psychologie langskomen met daarbij raakvlakken met kunst, macht en gender, ecologie en meer. Het persoonlijke vlak wordt hierbij zeker niet geschuwd.

Noodgedwongen heb ik een keuze moeten maken. Dat was niet eenvoudig want ik vind de meeste onderwerpen boeiend.

Daarna mag ik aanschuiven bij Frank Meester om meer te weten te komen over de Summerschool met de titel 'Emancipatie!' van 23 t/m 27 augustus. Hierbij is onder meer het boek 'Staying with the trouble' van Donna Haraway onderwerp van gesprek. Dat Frank zelf bezig is een boek 'Feminisme voor mannen en andere wezens' te schrijven maakt het alleen maar interessanter, ook voor hem overigens. Het begrip emancipatie komt heel breed aan de orde. Het betreft allerlei 'soorten' mensen maar ook dieren blijven niet buiten beschouwing. Een blijvend actueel onderwerp dat voor mannen, vrouwen én anderen interessant kan zijn.

Hierna is het de beurt aan Jan Flameling. Ik had al eerder over hem gehoord en gelezen en vond dit een mooie gelegenheid hem ook eens 'live' mee te maken. In de Van Eedenzaal vertelt Jan over de basiscursus 'Inleiding in de ethiek', 5 x 2 dagen, vanaf 11 november, die is samengesteld naar aanleiding van een wens van deelnemers aan zijn vorige cursus over dit onderwerp. Achtereenvolgens zullen werken van Aristoteles, Immanuel Kant, Harriet Taylor & John Stuart Mill en Emmanuel Levinas aan de orde komen, met als afsluiting het thema 'hedendaagse ethiek' met gedachtegoed van Martha Nussbaum, Joan Tronto, Kate Raworth en Donna Haraway. Jan laat tijdens de cursus steeds een ander dilemma langskomen. Het belooft een interessante en intensieve cursus te worden.

„Hierna is het de beurt aan Jan Flameling. Ik had al eerder over hem gehoord en gelezen en vond dit een mooie gelegenheid hem ook eens 'live' mee te maken.

Terug naar de Reimanzaal voor 'De verlichting als kraamkamer' van 26 t/m 30 juli. Jabik Veenbaas legt uit dat deze Summerschool niet alleen bestaat uit hoorcolleges en het uitdiepen van kernteksten. De avonduren worden gevuld met films, gerelateerd aan het thema. Tijdens deze week passeren onder meer denkers als Bacon, Kant en Rousseau de revue en zal het mensenrechtendebat zeker onderwerp van gesprek zijn. Sceptis en twijfels worden aan de kaak gesteld en remedies onderzocht.

Na al dit 'filosofisch geweld' mag ik luisteren naar Dries Boele die vertelt over zijn Summerschool 'Filosofie als manier van leven'. Dries geeft een levendig betoog waarbij hij aangeeft dat het hier

niet zozeer gaat over kennis opdoen, maar juist over zélf nadenken en het onderzoeken van eigen twijfels, vragen en overtuigingen. Eerst in gesprek met anderen, zo stelt hij, en dan pas de boeken erbij nemen, waarbij ook oude filosofen een inspiratiebron kunnen zijn voor een hedendaagse manier van leven. Dát spreekt me aan!

Als afsluiting van deze dag is de plenaire gastlezing 'Machiavelli' van Tinneke Beeckman. Zij zal de Summerschool 'Levenswijsheden volgens Machiavelli en Montaigne' van 16 t/m 20 augustus geven. Al schrijvend concludeer ik hier dat deze lezing te veel behelst om hier in het kort weer te geven. Dat zou het geen recht doen. De slotzin van haar lezing is mij echter bijgebleven en gaat mij helpen bij het kiezen uit de goedgevulde filosofische ISVW-snoepwinkel: 'Elk mens moet doen wat zijn geest hem ingeeft, en het doen met lef' (aldus Machiavelli). Ik ga een poging wagen!

ISVW Summerschools 2023

Zie de advertentie op pagina 2 voor een overzicht van de ISVW Summerschools dit jaar. Meer info is uiteraard te vinden op www.isvw.nl/summerschools

Vrienden Subsidie Nieuws

Door Carry Pannekeet

De eerste subsidieronde van 2023 zit erop. Deze keer waren er twee aanvragen, die beide zijn afgewezen. In beide gevallen ging het om een jaarlijks weerkerend evenement.

In 2022 zijn aanvragen van twee jaarlijkse evenementen gehonoreerd. Dat had met name te maken met de bijzondere post-Covid omstandigheden. Nu de situatie weer is genormaliseerd subsidiëren we de organisatie van jaarlijkse evenementen in principe niet meer. Wel kan men een beroep op ons doen om specifieke bijzondere programma-onderdelen te subsidiëren, die zonder aanvullende inkomsten niet te realiseren zijn. De documentatie op de website zal in deze zin aangescherpt worden.

Ondertussen gaan we voort naar de tweede subsidieronde. De uiterste datum om aanvragen in te leveren is **31 oktober**. De Subsidieadviescommissie formuleert dan in de loop van november haar advies, waarna het bestuur in haar vergadering van december een besluit neemt.

Dus: er is nog even tijd om een goed plan uit te werken. **DOEN.**

Wijsheid en Pracht uit het Land van de Rijzende Zon

Door Peter Jansen en Hidde de Blouw
Foto's EVA Fotografie

Vriendendag 21 mei 2023

*Ver kijk ik voorbij
de kersenbloesems
of gekleurde bladeren;
slechts hutten bij de havens
in de herfstschemer.*

Met dit Japanse gedicht eindigde Michel Dijkstra op 21 mei zijn openingslezing van de Vriendendag bij de ISVW in Leusden. Daarmee begon een prachtig programma met lezingen van Michel Dijkstra, Basil Claeys en Yvonne Schoutsen en workshops over Origami, Boogschieten, Sumi-e schilderen, Japans lakwerk en zoetigheden, Keramiek en Ikebana, en een heuse Japanse theeceremonie. Dick Keijzer en Margreet de Zeeuw ontvingen in kimono ieder van de 140 deelnemers met een persoonlijke Japanse groet.

Na het welkomstwoord van Rity van der Avoort, bestuurder bij de Vrienden van ISVW, en initiatiefnemer Peter Jansen gaf Michel Dijkstra een inleiding over 'de' Japanse filosofie, te beginnen met de opmerking dat de Japanse taal oorspronkelijk geen eigen term heeft voor het begrip 'filosofie'. Voor Dijkstra is het eerder 'een denkweg van verfijning en verbinding', zoals de ondertitel van zijn nog te verschijnen boek luidt.

Deelnemers waardeerden deze heldere en inspirerende verkenning met opmerkingen als: "Een mooie filosofie die me aanspreekt, maar ook nog vreemd is" en "Die tien verblijfplaatsen van de hartgeest waar contact met de kami, de oerkrachten, gelegd kan worden, intrigeren me." Dijkstra geeft aan dat het hierbij gaat om het zuiveren van de hart-geest. Zuiveren gaat hand in hand met verfijning, die wordt belichaamd in de streng gevormde uitvoering van rituelen en mantra's.

De 'smaak' van de Japanse filosofie is praktisch en gericht op het hier en nu, om op de juiste manier staat en samenleving in goede en ordelijke banen te leiden. Geen metafysische speculaties in abstracte taal. Die smaak kon letterlijk en figuurlijk geproefd worden in de verschillende workshops. Zoals een deelnemer het treffend zei: "Het fijne aan Japan is het doen, niet allemaal dat cerebrale."

In de diverse workshops werd in alle rust en stilte met grote rituele én ambachtelij-

ke aandacht een stukje van de 'denkweg' bewandeld. Iedereen deed dat op haar of zijn manier en met een eigen beleving.

Op de komende pagina's een fotosfeerimpressie en een aantal uitspraken van deelnemers.

*"Het was leuk, leerzaam
én frustrerend om je
eigen wil los te laten om
mee te kunnen buigen
met de beweging."*

Dr. Michel Dijkstra over Japanse filosofie (foto Valerie Granberg)

"Ik heb nog nooit zo snel zoiets moois gemaakt, het kwam vanzelf uit de beweging tevoorschijn."

Penselen voor Sumi-e techniek

Werkstukken van Martha Goedings

Gereedschap Japans lakwerk Dave van Gompel

"Ik ga me zeker verder verdiepen in hoe men met elkaar omgaat in de Japanse cultuur."

Zoetigheden Shiori Fujisawa

*"Je opent de boog
en de pijl vertrekt."*

Vaasjes Anke v.d. Kwaak

De boog

Boogschieten met Jac Rongen

*Basil Claeys bracht zijn
persoonlijke verhaal van
de tijd dat hij als 17-jarige
op het Japanse platteland
verbleef. "Vooral hoe hij de
hiërarchische gelaagdheid
en hoe het daar onderling
aan toe gaat beschreef,
raakte me."*

Lezing van Basil Claeys over zijn tienerjaren in Japan

Theeceremonie met
Takahide Suzuki.

Origami kraanvogels met
Anne Hesseling

*"Wat een
heerlijke sfeer
en rust bij de
theeceremonie.
Een genot was
het, en de thee
was ook lekker."*

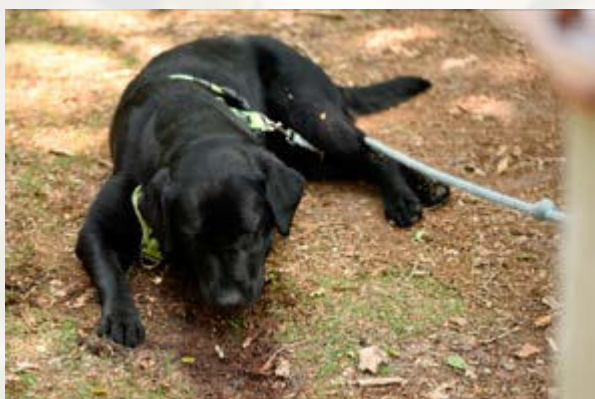

Peter bij zijn boekentafel

Ruimte en bloemen

Trouwe viervoeter van Jac

Ikebana en Raku met
Anke v.d.Kwaak

*"Je knakt de tak, plukt het blad en
duwt de bloem precies in die vorm.
Dat voelt nog ongemakkelijk, is dit
verfijning en verbinding?"*

Afsluiting

De dag werd afgesloten met een lezing van Yvonne Schoutsen over haar boek *Tokiko - Geschenk aan een geisha*. Ingebed in de grote geschiedenis van de wereld en Japan in de eerste helft van de twintigste eeuw, brengt Schoutsen ons heel dicht bij het persoonlijke leven van geisha Fujie en haar pleegdochter Tokiko. Deze biografie is ook voor Schoutsen zelf persoonlijk, haar partner is immers de zoon van Tokiko. Een deelnemer merkt op: "Heel mooi en zuiver verteld, zonder romantische poespas" en "een verfijnde biografie".

Met deze Vriendendag over Japan is een droom van initiatiefneer Peter Jansen uitgekomen: "Ruim twee jaar geleden kwam bij mij de gedachte op om iets concreets te doen met mijn fascinatie voor Japan. Ergens in het najaar van 2022 raakte ik in gesprek met Rity van der Avoort. Ik vertelde haar over mijn idee en haar antwoord was: "Dat gaan we doen!" Daarna begon het te lopen met een plan, financiering, zalen inplannen, inleiders betrekken en een Japanse aankleding regelen, dat laatste met hulp vanuit de Japanse ambassade in Den Haag. Er vormde zich een hecht clubje, met Rity, Joost Pigmans, Sanne Rombouts en mijzelf. We hebben een prachtige dag voor elkaar gekregen. Naast het programma genoten we ook nog eens van een onovertroffen Japanse lunch en hapjes. Complimenten voor de mensen van de ISVW! Erwin, partner van Rity, zorgde voor de foto's en streamde live de eerste en laatste lezing. 'Wijsheid en pracht uit het land van de rijzende zon' was het motto voor deze jaarlijkse Vriendendag. Ik mag met gepaste trots zeggen dat het een wijze en prachtige dag is geworden. Moe, maar héél voldaan kijk ik terug op een schitterende dag."

En aldus schreef een dichter:

***De rijzende zon valt dromerig
in de diepte van de nacht;
slechts lakens en een kussen
in de kleuren van de dag.***

Nieuwe Vrienden stellen zich voor

Ik ben Johan Pieters, recent 60 jaar geworden, ooit afgestudeerd als wiskundige aan de TU Twente. Ik ben getrouwd en ik heb twee studerende kinderen. Een jaar of vier geleden ben ik gestopt bij het bedrijf waar ik op de dag af 30 jaar werkzaam ben geweest, in binnen- en buitenland, en in allerlei verschillende functies. Ik heb daarna diverse werkactiviteiten opgepakt die me altijd leuk leken maar waar ik nooit tijd voor had. Ik ben actief in twee startende ondernemingen, geef colleges aan een aantal universiteiten en ik ben voorzitter van een nationale sportbond.

Ik heb me vier jaar geleden ook voorgenomen een groter gedeelte van mijn tijd te besteden aan verdieping en intellectuele ontwikkeling. Ik heb daarom een aantal cursussen gedaan op de Erasmus Universiteit in Rotterdam en bij één daarvan werd ik door medecursisten

attent gemaakt op de ISVW. Ik vond de ISVW meteen interessant. Het is prachtig dat we in deze tijd, waarin nuance en diepgang vaak ver te zoeken zijn, plaatsen hebben waar deze nog wel te vinden zijn. Als ik het programma bekijk, is er veel bij dat me zeer aanspreekt. Ik verheug me er naast de inhoud op om nieuwe mensen te leren kennen.

Helaas ben ik, door tijdgebrek, en ook wel door de coronaperiode, nog steeds niet in de gelegenheid geweest een evenement bij de ISVW fysiek bij te wonen. Wel sloot ik al een aantal keer online aan. Ik heb me stellig voorgenomen dat daar in 2023 verandering in gaat komen en ik hoop een aantal van u daar te ontmoeten.

Johan Pieters

1. Violet Moller, *De zeven steden, Een reis door duizend jaar geschiedenis: hoe ideeën uit de oudheid ons bereikten*, uitgeverij Meulenhoff, 2019
2. Kurt Debeuf, *De Renaissance startte in Baghddad*, Embassy of the Free Mind, Amsterdam 13 april 2023 in het kader van de maand van de filosofie. Zie ook zijn *Damnatio memoriae. On deleting the East from Western History*, *New England Journal of Public Policy*, 32/2 blz. 1-12. Zijn nog niet gepubliceerde PhD thesis gaat daar ook over, in het bijzonder gerelateerd aan Ibn Rushd.
3. Violet Moller bespreekt vervolgens de rol van Salerno, Palermo (medische kennis) en Venetië (boekdrukkunst).
4. Ibn Tuylfayl, Hayy ibn Yakzan, een filosofische allegorie uit Moors Spanje. Vertaling Remke Kruk, uitgeverij Bulaaq 2013.. Recentte hervertelling door Sabine Wassenberg en Kamel Essabane, *De Zoon van de Gazelle*, uitgeverij De Meent 2022.
5. Koert Debeuf,
6. Ibn Arabi, *Heilige Verbeelding – over religieuze diversiteit*, uitgeverij Synthese, 2021.

Waardevol of waardeloos?

Door Rity van der Avoort

Filosoferen met kinderen tijdens de Week van de Kinderfilosofie 2023.

De Week van de Kinderfilosofie, onderdeel van de Maand van de Filosofie, is drie jaar geleden in het leven geroepen door Marianne Scheeper en Christianne Verheugd. Doel van de Week is om filosofie een groter onderdeel te laten zijn van het leven van een kind. Leren filosoferen vinden de initiatiefnemers even belangrijk als leren lezen. Boeken vormen vaak een mooie aanleiding met het gesprek aan te gaan.

Christianne: "Onze jeugd is onze toekomst, dus leren we ze filosoferen. De favoriete thema's bij kinderen zijn natuur en vriendschap."

Het thema van de Week van de Kinderfilosofie dit jaar was 'Waardevol of waardeloos?' Marianne en Christianne hebben een week lang filosofische gesprekken met kinderen bijgewoond. Deze gesprekken werden op uiteenlopende locaties door kinderfilosofen begeleid.

Zo werd in het Spinozahuis met kinderen gepraat over 'de waarde van een leeg potje'. Aan de achterkant van het Centraal Museum werd afval geraapt en nagedacht over de waarde van die achterkant van dat museum. Weer ergens anders kozen kinderen vijf voorwerpen om iemand cadeau te doen in volgorde van waardevol tot waardeloos.

Vanuit elke locatie reed vervolgens een 'waardetransport' (de auto van Christianne) die de concrete resultaten van alle gesprekken in een schatkist verzamelde. De schatkist met inhoud werd getoond tijdens de prijsuitreiking van het beste filosofische kinderboek van 2023 bij de ISVW.

Voor deze prijs kreeg de jury dit jaar 33 inzendingen en 1200 publieksstemmen. De jury bestond uit Annelies Appelhof, Syb Faes en Frank Meester. De publieksprijs voor het beste filosofische kinderboek 2023 ging naar *De zoon van de gazelle* van Sabine Wassenberg & Kamel Essabane. Illustraties zijn van Karuna Wirjosemito. De juryprijs, een wisselbeker met de naam Ludoq ging naar *Gedachten denken* van Annelies Beck & Hanneke Siemensma. Alle juryrapporten zijn [hier](#) te lezen.

samen spelen
met gedachten

Vertrouwingen Gewone woorden Dirk De Wachter

Uitgeverij Lannoo Campus, 2022

Dirk De Wachter schrijft goed. En spreekt tot de verbeelding. *Borderline Times*, een van zijn vorige boeken, ademde vooral een maatschappijkritische sfeer. Een andere uitgave van hem, *De kunst van het ongelukkig zijn*, leek als titel een paradoxale strategie te promoten. Met *Vertrouwingen* brengt hij persoonlijke verhalen rondom zijn confrontatie met een levensbedreigende ziekte. Daarmee kruip de erudiete Vlaamse psychiater onder onze huid. En dat is heel dichtbij.

"Is het een cadeau? Zal ik het voor u inpakken?" knikt de kassière van mijn favoriete boekhandel mij vriendelijk toe. Ze is gewend dat ik op gezette tijden eens kom grasduinen. Zo ook in januari 2023. Daarbij tref ik de eerste druk van Dirk zijn meest recente boek. Normaliter verschijnen zijn bundels als paperback met een slappe kaft, maar deze keer vereert zijn uitgever ons met een prachtig gebonden uitgave. Het boek ligt stevig in de hand. Het is een geschenk. Alleen het leeslint ontbreekt. Maar die poespas zou te veel geweest zijn van het goede.

Met *Vertrouwingen* brengt hij persoonlijke verhalen rondom zijn confrontatie met een levensbedreigende ziekte.

Onze auteur houdt van eenvoud, zoals gewoon iemand nodig hebben. Al is het maar de geruststellende aanwezigheid van een vriendelijk imaginair persoon, zoals tijdens een delier. Het is de blik van de ander die hem tot rust brengt. Hij drukt zich regelmatig uit in zinnen van één woord. Inderdaad. Hij bemint het 'kleine goede'. Zoals het samen stil op een bankje zitten, zonder veel te zeggen. Geheel in de lijn van de Franse filosoof Emmanuel Levinas, een van zijn grote voorbeelden, put hij hoop uit vertrouwen. Ook al is de toekomst onzeker. Soms wordt De Wachter diepzinniger, gelijk in de filosofie. Mensen moeten leren nadenken en zich vragen durven te stellen die niet altijd te beantwoorden zijn. Over de onbegrijpelijkheid van het bestaan en het onontkoombare besef dat ons leven eindig is.

De Wachter klopt zichzelf niet op de borst. Hij geeft de eer aan de ander. En laat die 'dichtbij zichzelf' komen. Dat is op zich al zeer troostrijk. Het is bijzonder hoe hij verhaalt over de zorgzaamheid en het sterven van zijn eigen ouders. Diep onder de indruk raak ik bij het relaas over Luc Isebaert, zijn grote leermeester in de psychiatrie. Ze zijn altijd een intense vriendschap voor elkaar blijven koesteren. Op het moment dat voor zijn leidsman het levenseinde nadert, weet deze zijn dood uit te stellen zodat zij nog enkele diepgaande gesprekken met elkaar kunnen voeren. Daarbij krijgt Dirk de 'opdracht' om tijdens de afscheidsdienst het woord te voeren. Een terugblik op een leven lang troosten, nabijheid en het er willen zijn voor iemand. En hoe dat klaarstaan voor die ander tevens onszelf troost brengt. Balsem voor de ziel.

Zoals De Wachter een inkijkje geeft in de laatste warme gesprekken met zijn vriend en opleider, en vervolgens, na diens overlijden tijdens de afscheidsdienst een terugblik geeft op diens leven, waan ik mijzelf ook weer achter de lessenaar van het crematorium. Het is troostend. Zoals bij mijn oudere broers.

Door Frans van der Lem

En nog maar enkele maanden geleden bij het afscheid van een uiterst levenswijze vriendin. Ook van haar had ik een dergelijk indringend verzoek gekregen. Heel bijzonder. Het steeg ver uit boven mijn dagelijkse rationele ervaringen. Samen hadden we gesprekken over de dood heen. Ik mocht van haar tenslotte onder woorden brengen wat voordien onbesproken was gebleven. Betekenissen die bedolven waren gebleven onder haar introverte persoonlijkheid.

Dat is wat dit boek met de lezer doet. Verdriet zich laten openbaren. Ons laten terugblikken op het eigen leven. Erkenning geven aan het onuitspreekbare. En dat is heel dichtbij.

"Het is gezien. Het is niet voor niets geweest."

Dankjewel Dirk

Het Vrienden-
bestuur wenst
alle Vrienden
een **warme en
rustgevende
zomer.**

Colofon

Het Vriendenmagazine beoogt het volgende: De verbinding stimuleren tussen mensen met belangstelling voor publieksfilosofie, de Vrienden in het bijzonder, het breed delen van filosofisch en maatschappelijk betrokken verhalen, opvattingen en ervaringen.

Bestuur Vrienden ISVW

Fred Ahsmann	Voorzitter	fahsmann@vrienden-isvw.nl
Carry Pannekeet	Secretaris	secretaris@vrienden-isvw.nl
Joost Pigmans	Penningmeester	penningmeester@vrienden-isvw.nl
Rity van der Avoort	Bestuurslid	rvdavoort@vrienden-isvw.nl
Leo van der Meij	Bestuurslid	lvdmeij@vrienden-isvw.nl

Redactie Vriendenmagazine

rvdavoort@vrienden-isvw.nl

Eindredactie	Erwin van Aalst, Rity van der Avoort
Redactiemedewerkers:	Stefan Steenkamp, Miriam Rybier, Kobi Wapenaar, Frans van der Lem, Sanne Rombouts, Anja Hoogenboom, Hidde de Blouw, Willemijn van Gaalen
Columnist	Rudi Holzhauer
Keukentafelgesprekken	Claudia Pino
Foto's voorpagina	EVA Fotografie en Rosemarijn Krol
Vormgeving & DTP	Jelle - Ontwerp, Foto & Druk

Het volgende Vriendenmagazine verschijnt in september 2023 en heeft als thema:
'De wereld om me heen'. Kopijsluiting is **25 augustus 2023**.

Jouw verhaal in het Vriendenmagazine?

Schrijf ons over je ervaringen tijdens cursussen of weekenden die over de publieksfilosofie gaan. Deel de levensverhalen waar je van geleerd hebt of die je tot inzicht hebben gebracht. Mail ons over gebeurtenissen die je geïnspireerd hebben.

We nodigen onze Vrienden van harte uit om hun ervaringen en verhalen naar de redactie te sturen:

rvdavoort@vrienden-isvw.nl

ISVW
● VRIENDEN